

بررسی تحولات زبان پارسی در نظم و نثر

از آغاز (قرن چهارم) تا، هفتم هجری

مؤلف: دکتر فرهنگ مانا

فرهنگ مانا

۱۳۹۳

سرشناسه: درودگریان، فرهاد/ مؤلف
 عنوان و نام پدیدآور: بررسی تحولات زبان پارسی در نظم و نثر از آغاز (قرن چهارم) تا هفتم
 هجری/ مؤلف: دکتر فرهاد درودگریان
 مشخصات نشر: سی سخت: فرهنگ مانا، ۱۳۹۳
 مشخصات ظاهری: ۱۴۴ ص
 شابک: ۸۵۰۰۰ ریال: ۸۰-۱-۷۱۱۸-۶۰۰-۹۷۸
 وضعیت فهرست‌نویسی: فیا
 موضوع:
 موضوع:
 رده‌بندی کنگره:
 رده‌بندی دیویی:
 آره کلاسیکشناسی ملی:

بررسی تحولات زبان پارسی در نظم و نثر از آغاز

(قرن چهارم) تا هفتم هجری

مؤلف: دکتر فرهاد درودگریان

صفحه‌آرایی: فیا

طراح جلد: مه‌رضا اسماعیلی

شمارگان: ۱۲۰۰

لیتوگرافی: ماوراء

نوبت چاپ: اول ۱۳۹۳

چاپ: زیتون سبز

ناشر: فرهنگ مانا

قیمت: ۸۵۰۰۰ ریال

شابک: ۸۰-۱-۷۱۱۸-۶۰۰-۹۷۸

تهران، خیابان انقلاب، بین وبلا و حافظ، خیابان پورموسی، کوچه بامشاد، پلاک ۲، واحد ۱

کدپستی: ۱۵۹۹۶۱۷۷۱۱ تلفن: ۲۱-۸۸۹۴۸۸۲۰-۸۸۹۳۲۶۵۲ دورنگار:

فهرست مطالب

۱۱	پیش‌گفتار
۱۵	مقدمه
۱۵	معارف فارسی و عربی

فصل اول: زبان فارسی دری

۲۲	فارسی یا دری
۳۰	زبان فارسی
۳۱	تأثیر زبان فارسی در عربی
۳۲	تأثیر زبان عربی در فارسی
۳۳	دستگاه صوتی فارسی دری
۳۴	ضامتهای فارسی دری

فصل دوم: آغاز دگرگونی از شروع سده هفتم

۳۶	دوره‌های سه گانه تحول و تکامل فارسی دری
۳۹	دوره رشد و تکوین
۴۰	وجه تحذیری
	وجه شرطی
	وجه تمنایی
	وجه التزامی
۴۱	وجه خیالی
۴۵	جایگاه کلمات در نحو فارسی
۴۵	اسم در فارسی دری، نحو
۴۶	صفت در فارسی دری

۵۲	عدد در فارسی دری - نحو
۵۳	ضمیر در فارسی دری نحو: ضمیر شخصی در جمله
۵۵	ضمایر پرسشی
۵۶	میهمات
۵۷	ضمایر اشاره
۵۷	ضمایر مشترک
۵۸	موصول در فارسی دری، نحو
۵۸	فعل در فارسی دری، نحو - جای فعل در جمله
۵۹	مابقی فاعل و نهاد
۶۳	صیغه
۶۳	فعل های متعدی
۶۴	پیشوندها
۶۵	مختصات فارسی
۶۶	فعل مجهول
۶۷	افعال غریب
۶۷	ترکیبات افعال فارسی با مضارع عربی

فصل سوم: نشانه های فارسی دری

۷۲	کهن ترین نثر فارسی دری
۷۶	طبقه بندی نثر دری
۷۷	۱- سبک دوره اول؛ (دوره سامانی) مختصات سبکی
۸۰	۲- سبک نثر دوره دوم؛ دوره غزنوی و سلجوقی اول
۸۰	۱- اطناب
۸۱	۲- توصیف
۸۱	۳- استشهداد و تمثیل
۸۲	۴- تقلید از نثر تازی
۸۲	۵- حذف افعال به قرینه
۸۳	۶- حذف قسمتی از جمله

۸۳	۷- تجددی در استعمال افعال
۸۴	۸- ضمائر و جمع‌ها
۸۴	۹- لغات و افعال و امثال و اصطلاحات فارسی
۸۵	۳- سبک نثر دوره سوم؛ دوره سلجوقی دوم و خوارزمشاهیان
۸۶	نثر شش و انقلاب ادبی
۹۷	بازبان و جامعه
۹۹	متون شدن کلمات
۱۰۱	الفاظ حرام

تجزیه و تحلیل انواع دگرگونی لغات از لحاظ لفظی و معنایی

۱۰۶	دگرگونی لغات از لحاظ لفظی
۱۰۶	اماله
۱۰۹	تخفیف
۱۰۹	۱- تبدیل حرکتی به حرکت دبی
۱۱۰	۲- تبدیل حرکت بلند به کوتاه (تخفیف)
۱۱۴	۳- حذف حرکت (بلند یا کوتاه):
۱۱۶	۴- حذف یک یا چند حرف (با حرکت یا حرکات متن):
۱۲۳	استعمال کلمات با حرفهای زاید
۱۲۹	در آوردن علامت جمع فارسی در پایان جمعهای مکسر عربی
۱۳۱	تشدید مخفف و تخفیف مشدد:
۱۳۲	دگرگونی لغات از لحاظ معنایی
۱۳۳	استعمال افعال به معانی متعدد
۱۴۰	اصطلاحات و مثالهای کهنه
۱۴۳	فهرست منابع و مآخذ

الا یا ایها السامیون انکم و با که عشق آسان نمود اول ولی افتاد مشکل ها

از آنجا که زبان یک پدیده اجتماعی است در طول زمان همراه با تحولات اجتماعی دگرگون می شود، از همین رو، زبان امروز با زبان صدها سال پیش متفاوت است. زبان فارسی نیز مانند هر زبان دیگری در طول عمر بلند خود دگرگونی های فراوان پیدا کرده است. معرکات زبان فارسی را از نگاه تاریخی به فارسی باستان، فارسی میانه و فارسی نو تقسیم می کنند. فارسی نو به آن زبانی گفته می شود که از حدود ده هزار و دویست سال پیش در ایران رایج بوده و آثاری به نظم و نثر از آن بر جای مانده است. این زبان که فارسی دری نیز نامیده می شود دنباله فارسی میانه است. فارسی میانه خود دنباله زبان فارسی باستان است.

فارسی دری نسبت به زبان های فارسی باستان و میانه چنان تغییر یافته که فهم آن نیاز به تحصیلات خاص دارد. فهم زبان رودکی و فردوسی اگر چه برای فارسی زبانان امروزه چندان دشوار نیست اما بدون آشنایی با

نکات دستوری هم صرفی و هم نحوی نمی‌توان زبان آن را به خوبی دریافت. قدیمی‌ترین مرحله زبان فارسی ادبی، قرنهای سوم و چهارم هجری است. در دوره ساسانی، زبان رسمی و نوشتاری ایرانیان پهلوی بوده است که با زبانهای فارسی برخی تفاوتهای اساسی دارد. مسلم است که زبان فارسی قبل از آن‌که به صورت زبان مکتوب در آید، مدتها به شکل زبان گفتاری به کار می‌رفته است که البته در حوزه کار این رساله نمی‌باشد.

همان‌گونه که نگارنده در این کتاب بررسی دگرگونی‌های فارسی دری مکتوب از شروع تا قرن هفتم هجری در متون برگزیده نظم و نثر فارسی است. پیشرفت علمی امروزه شاهد بر این مدعا است که بستر تمامی تحولات تاریخی، علمی، ادبی و هنری و... زبان و فرهنگ هر قوم و ملتی است. در سرزمین پهلان و سرینه ما، بازتاب این تحولات و تغییرات بردوش پرتوان زبان فارسی درخشان گرده است. اینکه چرا فارسی دری بعد از قرن سوم هجری و پس از حمله اعراب و مسلمان شدن ایرانیان و شکوفایی هر چه درخشان‌ترین مبین اسلام در حوزه‌های دینی، علمی، فلسفی و... نامزد این امر شده است، خود باز به تحقیقات بسیار دقیق و مفصلی دارد که دانشمندان و اندیشمندان علمی را در حوزه دستور تاریخی، زبان‌شناسی، زبانهای باستانی و تاریخ مطالعه می‌کند.

اما آنچه که به نگارنده بی‌بضاعت مربوط است، اثری که هر چند کوتاه و گذرا به صورت موضوعی بر چگونگی پیدایش این زبان روش و تکوین آن، قلمرو کاربرد آن در متون نظم و نثر فارسی و تا حدودی تحولات صرفی و نحوی از شروع تا قرن هفتم است.

بسیاری از بزرگان ادب در این مقوله، از ادبیات پیش از اسلام گرفته تا کنون، آثار پر ارزش بر جای نهاده‌اند و تلاش ما در این مختصر، مراجعه به تحقیقات ایشان و انتخاب و تنظیم و ترتیب مطالب مورد بحث است؛

باشد که تصویری زیبا از روند دگرگونی این زبان به جلوه در آید؛ چرا که تعمق در اینها به شناخت هر چه بیشتر زبان و فرهنگ و دین و علوم ما کمک نموده و ما را به خود متوجه سازد که در برابر سلطه جویان فرهنگی و علمی، خود را ناچیز نشماریم و بدانیم که در بسیاری از معارف بشری و تمدن الهام بخش آنان بوده‌ایم، چرا که بسیاری از خاور شناسان با هنرهای هنگفت و سرسام‌آور مشغول کشف این معارف سرزمین ما هستند. پهنه ادب فارسی ما کهکشانی بی انتهاست، انتخاب این موضوع نیز با توجه به علاقه نگارنده به سر و ته هر چیز تأکید دیگری بر این مدعاست.

انشاءالله که در رد نظر جوان دانشمند قرار گرفته و کاستیهای این حقیر را دال بر سستی ننهند و آرزوی پیشرفت علمی و دعای خیر در حق وی نمایند.

الحمد لله أولاً و آخراً و ظاهراً و باطناً

نهاد درودگریان